

فصل شانزدهم

بازار سرمایه

بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۸۱ پس از رکود نسبی آن در سال قبل از رونق قابل ملاحظه‌ای برخوردار بود. در این سال، متغیرهایی که هر یک به نحوی گویای عملکرد بازار اوراق بهادار است رشد قابل ملاحظه‌ای نسبت به سال قبل نشان دادند. در سال ۱۳۸۱، شاخص قیمت و بازده نقدی سهام با رشد بی‌سابقه‌ای نسبت به سال قبل بیش از ۵۱ درصد افزایش یافت و بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ میزان رشد شاخص کل قیمت در میان بورس‌های جهان در رتبه سوم قرار گرفت^(۱). در این سال نسبت ارزش جاری بازار سهام به تولید ناخالص داخلی با افزایش در مقایسه با سال قبل به حدود ۱۲/۸ درصد رسید. نسبت مذکور در سال قبل ۱۲/۳ درصد بود.

تغییر ضوابط پذیرش شرکتها در بورس، تفکیک تابلوهای بورس به تابلوهای اول و دوم و ایجاد تالار فرعی از شهریور ماه سال مذکور از جمله اقدامات مهم انجام شده در سال مورد بررسی بود که گامی مهم در جهت افزایش شفافیت، نقدشوندگی و سرعت گردش سهام در بورس به شمار می‌آید. راه اندازی تالار بورس مشهد به عنوان اولین بورس منطقه‌ای کشور برجسته‌ترین اقدامی بود که در نخستین ماههای سال ۱۳۸۱ در راستای شتاب بخشیدن به فرایند توسعه اقتصادی پایدار، تسهیل اجرای سیاستهای تمرکز زدایی و مشارکت گسترده‌تر مردم در فعالیتهای مولد اقتصادی صورت گرفت. همچنین در سال مذکور بستر قانونی مناسبی جهت داد و ستد دوم اوراق مشارکت در بورس اوراق بهادار فراهم گردید^(۲) که اقدامی اساسی در جهت توسعه بازار سرمایه کشور محسوب می‌گردد.

"شورای بورس" در راستای وظایف مندرج در مواد "۹۴" و "۹۵" قانون برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹) و با هدف ساماندهی بازار سرمایه کشور و پی‌ریزی پایه‌های بازار سرمایه منسجم، کارآمد و پویا، برخی مطالعات پایه‌ای را به سازمان بورس اوراق بهادار تهران واگذار کرد. در سال ۱۳۸۱ سازمان بورس اوراق بهادار تهران به منظور برآوردن الزامها و نیازهای تداوم رونق بورس، فراهم آوردن کارکردهای متعارف بازار دست دوم اوراق بهادار و بستر سازی برای شکل‌گیری منطقی بازار فراگیر اوراق بهادار در آینده، برنامه‌هایی حول محورهای زیر تنظیم نمود:

- روزآمدسازی فناوری داد و ستد اوراق بهادار، نصب و راه اندازی نرم افزار جدید دادوستد و تکمیل مطالعات مقدماتی ایجاد و راه اندازی سیستم داد و ستد الکترونیک اوراق بهادار ایران.

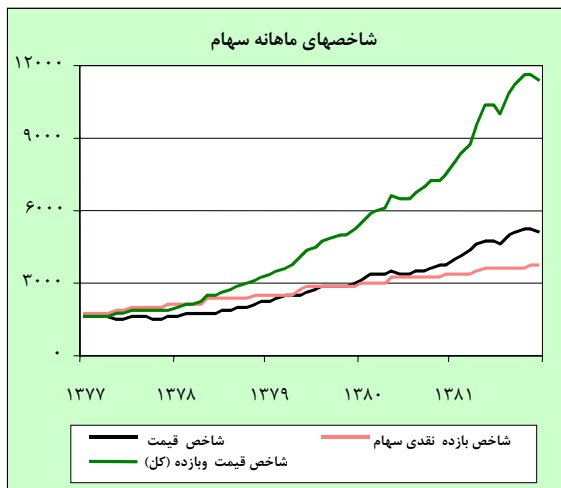
۱- طبق گزارش سالانه فدراسیون بین‌المللی بورسها (FIBV) در سال ۲۰۰۲ میلادی، بورس اوراق بهادار تهران به لحاظ میزان رشد شاخص کل قیمت (TEPIX) در بین بورسهای عضو سازمان مذکور مقام سوم و کشورهای آرژانتین و اسلونی به ترتیب مقام اول و دوم را داشتند.

۲- در سال ۱۳۸۱ دستورالعمل معاملات دست دوم اوراق مشارکت در بورس اوراق بهادار تهران به شبکه بانکی و بورس ابلاغ گردید و از تاریخ ۱۳۸۱/۹/۱۵ فعالیت آزمایشی آن آغاز گردید.

- ساماندهی نظام اطلاع رسانی بورس شامل ایجاد و راه اندازی شرکت خدمات اطلاع رسانی بورس، ایجاد واحد سازمانی تجهیز و پشتیبانی انفورماتیک و بازاریابی نظام انفورماتیک بورس اوراق بهادار تهران.
- بهینه سازی ساختار بازار دست دوم شامل تفکیک تالار اصلی داد و ستد بورس به تابلوهای اول و دوم، ایجاد و راه اندازی تالار فرعی داد و ستد بورس و اجرای ضوابط جدید پذیرش شرکتها در تالارهای داد و ستد بورس.
- تقویت پوشش تنظیمی و نظارتی .
- بهسازی سازمان اداری و امور پشتیبانی بورس.
- استمرار فرآیند توسعه تدریجی بورس شامل راه اندازی بورسهای منطقه‌ای، تکمیل و اجرای طرح داد و ستد دست دوم اوراق مشارکت و انواع گواهی سپرده بانکی در بورس.

سهام

۱- معاملات سهام و حق تقدم سهام

در سال ۱۳۸۱ تعداد و ارزش سهام مبادله شده در بورس اوراق بهادار تهران از رشد قابل توجهی به ترتیب به میزان ۱۴۳ درصد و ۱۹۰/۸ درصد برخوردار بود. دلایل اصلی این افزایش‌های فوق العاده را می توان انتظارات تورمی جامعه و رشد زیاد نقدینگی در چند سال گذشته، رکود نسبی حاکم بر بازار سایر داراییها، ورود سرمایه با منشاء خارجی به بورس بویژه سرمایه ایرانیان خارج از کشور، بازدهی مناسب بورس، افزایش تقاضای بازار بدلیل ایجاد بورس منطقه‌ای خراسان و ارائه خدمات

کارگزاری از طریق شعب برخی بانکها در مراکز استانها و بهبود شرایط اطلاع رسانی بورس دانست. در سال مذکور تعداد ۴۱۴۵/۴ میلیون سهم و حق تقدم سهام به ارزش ۲۲۷۷۶/۱ میلیارد ریال در ۸۱۲۳۱۶ نوبت مورد داد و ستد قرار گرفت که با توجه به راه اندازی تالار فرعی داد و ستد بورس در سال مورد بررسی، حدود ۱۴/۸ درصد از کل تعداد سهام معامله شده (۶۱۳ میلیون سهم) و حدود ۱۳/۶ درصد ارزش کل معاملات (۳۰۹۰/۵ میلیارد ریال) در تالار فرعی و بقیه در تالار اصلی صورت گرفته است. فزونی نرخ رشد ارزش سهام مبادله شده از نرخ رشد تعداد سهام مبادله شده در دوره مورد بررسی حاکی از افزایش متوسط قیمت سهام در این سال به میزان ۱۹/۷ درصد نسبت به دوره مشابه سال قبل است.

در سال ۱۳۸۱ بورس اوراق بهادار تهران ۲۴۳ روز فعالیت داشت. متوسط تعداد و ارزش روزانه سهام و حق تقدم مبادله شده به ترتیب ۱۷/۱ میلیون سهم و ۹۳/۷ میلیارد ریال بود که در مقایسه با سال قبل به ترتیب از افزایش قابل ملاحظه ۱۴۳ و ۱۹۰/۸ درصد برخوردار بود.

شاخص های فعالیت بورس اوراق بهادار تهران

متوسط ارزش کل معاملات روزانه (میلیارد ریال)	متوسط تعداد معاملات روزانه (میلیون سهم)	تعداد روزهای فعالیت بورس طی سال	ارزش معاملات (میلیارد ریال)			تعداد معاملات (میلیون سهم)			
			کل	حق تقدم سهام	سهام	کل	حق تقدم سهام	سهام	
۱۲/۷۷	۴/۹۳	۲۴۴	۳۱۱۶/۷	۱۲۴/۷	۲۹۹۲/۰	۱۲۰۲/۷	۶۹/۱	۱۱۳۳/۶	۱۳۷۷
۲۱/۵۸	۴/۸۶	۲۴۳	۵۲۴۳/۶	۱۰۶/۵	۵۱۳۷/۱	۱۱۸۱/۹	▲۱۲۵/۵	▲۱۰۵۶/۴	۱۳۷۸
۳۸/۰۸	۶/۹۸	۲۴۱	۹۱۷۶/۷	۵۷/۹	۹۱۱۸/۸	۱۶۸۱/۵	۷۴/۸	۱۶۰۶/۷	۱۳۷۹
۳۲/۲۳	۷/۰۲	۲۴۳	۷۸۳۰/۹	۱۲۸/۴	۷۷۰۲/۵	۱۷۰۵/۶	۸۴/۰	۱۶۲۱/۶	۱۳۸۰
۹۳/۷۳	۱۷/۰۶	۲۴۳	۲۲۷۷۶/۱	۲۶۴۹/۳	۲۰۱۲۶/۸	۴۱۴۵/۴	۴۶۰/۵	۳۶۸۴/۹	۱۳۸۱

ماخذ: سازمان بورس اوراق بهادار تهران، گزارش آماری ماهانه، سالهای مختلف

بررسی فعالیت بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۸۱ نشان می دهد که در نیمه دوم سال معاملات سهام در بورس از نظر تعداد و ارزش سهام مورد معامله بیش از ارقام مشابه در نیمه اول آن بوده است. رونق نسبی فعالیت در بورس در نیمه دوم سال عمدتاً ناشی از نزدیک شدن به زمان تشکیل مجامع عمومی اغلب شرکتهای عضو بورس در پایان سال و ارایه آخرین اطلاعات مربوط به صورتهای مالی و پیش بینی وضعیت آتی شرکتهای است.

توزیع معاملات سهام در نیمه اول و دوم سال ۱۳۸۱ در بورس اوراق بهادار تهران(۱)

سال	تعداد		ارزش		(سهم درصد)
	نیمه اول	نیمه دوم	نیمه اول	نیمه دوم	
۱۳۷۷	۲۶/۱	۷۳/۹	۲۶/۵	۷۳/۵	
۱۳۷۸	۲۸/۹	۷۱/۱	۲۰/۶	۷۹/۴	
۱۳۷۹	۴۵/۲	۵۴/۸	۳۹/۲	۶۰/۸	
۱۳۸۰	۴۷/۹	۵۲/۱	۴۷/۸	۵۲/۲	
۱۳۸۱	۳۹/۴	۶۰/۶	۴۴/۴	۵۵/۶	

ماخذ: سازمان بورس اوراق بهادار تهران
۱- شامل حق تقدم سهام نیز می باشد.

بررسی آمار معاملات سهام و حق تقدم سهام در بورس اوراق بهادار تهران به تفکیک صنایع ۲۴ گانه^(۱) در سال ۱۳۸۱ نشان می دهد که صنعت " واسطه گریهای مالی" با ۳۵/۵ درصد از کل تعداد سهام مبادله شده و صنعت " محصولات کانی غیرفلزی" با ۳۰ درصد از کل ارزش سهام مبادله شده به ترتیب بیشترین سهم از کل تعداد و ارزش مبادلات سهام و حق تقدم را به خود اختصاص داده اند. مقایسه این نسبت ها با ارقام مشابه سال قبل، بیانگر پراکندگی بیشتر در توزیع تعداد و تمرکز بیشتر در ارزش مبادلات سهام و حق تقدم بین صنایع مختلف در سال ۱۳۸۱ می باشد. سهم صنایع یادشده در سال ۱۳۸۰ از نظر تعداد و ارزش سهام و حق تقدم مبادله شده به ترتیب ۴۵/۳ و ۱۵/۳ بود. همچنین در سال مورد بررسی صنایع "چوب و محصولات چوبی"، "ساخت ابزار پزشکی و ابزار دقیق" و "زراعت و خدمات وابسته به آن" بدلیل معاملات بسیار ناچیز آن، تقریباً سهمی در تعداد و ارزش کل مبادلات سهام و حق تقدم سهام نداشتند.

۱- از سال ۱۳۸۱ صنایع "ساخت ابزار پزشکی، ابزار دقیق" و "زراعت و خدمات وابسته به آن" به طبقه بندی صنایع بورس اوراق بهادار اضافه گردیده است.

مقایسه تعداد و ارزش سهام و حق تقدم مبادله شده بین صنایع مختلف در سال ۱۳۸۱ نشان می دهد که صنعت "تجهیزات حمل و نقل" به ترتیب با ۸۹/۵ و ۸۳/۳ درصد بیشترین کاهش را در تعداد و ارزش مبادلات سهام و حق تقدم سهام در مقایسه با سال قبل داشته است، در حالی که صنعت "ساخت فلزات اساسی" با ۱۰۹۷/۵ درصد رشد نسبت به سال قبل بیشترین افزایش در تعداد سهام و حق تقدم مبادله شده و صنعت "ساختمان" با ۱۰۸۳۸/۲ درصد رشد نسبت به سال قبل، بیشترین افزایش را در ارزش مبادلات سهام و حق تقدم سهام دارا بوده اند. همچنین در این سال به جز صنایع "کاغذ و محصولات کاغذی"، "رادیو و تلویزیون" و "تجهیزات حمل و نقل" که هم از نظر تعداد و هم از نظر ارزش معاملات در مقایسه با سال قبل کاهش داشته اند، سایر صنایع در مقایسه با سال قبل از رشد برخوردار بوده اند. وضعیت فوق بیانگر آن است که رونق بورس اوراق بهادار در سال مورد بررسی در بین صنایع مختلف فراگیر بوده و معطوف به تعداد محدود و یا بخشی از صنایع نبوده است.

تعداد دفعات معامله در سال مورد بررسی نسبت به سال قبل ۳۱/۸ درصد افزایش نشان می دهد. در سال ۱۳۸۱ تعداد خریداران سهام و حق تقدم سهام (اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی) به ۳۵۹۷۵۱ نفر رسید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۳/۹ درصد افزایش یافت. افزایش عرضه سهام، رشد تعداد خریداران، خرید و فروش تدریجی سهام و گردش سهام بین دارندگان آن از جمله عوامل افزایش تعداد دفعات معاملات سهام در این سال بود. متوسط تعداد و ارزش سهام خریداری شده توسط هر نفر در این دوره به ترتیب معادل ۱۱۵۲۳ سهم و ۶۳/۳ میلیون ریال بوده که نسبت به سال قبل به ترتیب ۱۱۳/۴ و ۱۵۵/۳ درصد افزایش داشته است.

تعداد دفعات معامله و تعداد خریداران سهام

درصد تغییر	سال			
	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
در سال ۱۳۸۱				
۳۱/۸	۸۱۲۳۱۶	۶۱۶۲۸۳	۷۰۷۰۶۵	تعداد دفعات
۱۳/۹	۳۵۹۷۵۱	۳۱۵۹۱۸	۳۴۲۷۶۴	تعداد خریداران
۱۱۳/۴	۱۱۵۲۳/۰	۵۳۹۹/۰	۴۹۰۶/۰	متوسط تعداد خرید هر نفر (سهام)
۱۵۵/۳	۶۳/۳	۲۴/۸	۲۶/۸	متوسط ارزش خرید هر نفر (میلیون ریال)

در پایان سال مورد بررسی ارزش جاری بازار سهام به ۱۱۷۷۲/۹ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با سال قبل ۴۴/۲ درصد رشد داشت. در سال ۱۳۸۱ شاخص کل قیمت سهام با ۳۴/۷ درصد رشد نسبت به پایان سال گذشته از ۳۷۵۸/۷۷ واحد به ۵۰۶۲/۷۶ واحد بالغ گردید. در سال مورد بررسی، نسبت فعالیت بورس^(۱) افزایش قابل ملاحظه ای یافت. نسبت مذکور از ۱۰/۶ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۲۱/۶ درصد در سال ۱۳۸۱ افزایش یافت. بررسی نسبت فعالیت در ۵ سال اخیر نشان می دهد که به جز سال ۱۳۸۰ در بقیه سالها این نسبت روند افزایشی داشته است، که بیانگر افزایش تمایل پس انداز کنندگان به بورس اوراق بهادار و افزایش جایگاه سهام در ترکیب داراییهای اشخاص طی این دوره می باشد. کاهش نسبت فعالیت در سال ۱۳۸۰ به دلیل کاهش قابل توجه ارزش معاملات از یک طرف و افزایش ارزش جاری بازار از طرف دیگر (به دلیل پذیرش شرکتهای جدید و افزایش قیمت جاری سهام موجود در بازار) بوده است. افزایش نسبت فعالیت در سال ۱۳۸۱ نشان دهنده پایان رکود نسبی حاکم بر بورس اوراق بهادار تهران در سال قبل می باشد.

۱- نسبت فعالیت بورس (Turnover Ratio) عبارت است از نسبت ارزش معاملات سهام طی سال به میانگین ارزش جاری بازار سهام در همان سال.

نسبت تعداد سهام مورد معامله به کل سهام منتشر شده از ۹/۱ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۱۷/۱ درصد در سال ۱۳۸۱ افزایش یافت. در چند سال اخیر، مقایسه این نسبت با نسبت فعالیت نشان می دهد که نسبت تعداد سهام مورد معامله به کل سهام منتشر شده همواره کمتر از نسبت فعالیت بوده است. همچنین، مقایسه متوسط نرخ رشد نسبت تعداد سهام مورد معامله به کل سهام منتشر شده با متوسط نرخ رشد نسبت فعالیت در دوره ۸۱-۱۳۷۸ که به ترتیب به میزان ۵/۷ و ۱۵/۸ درصد است، نشان می دهد که طی این دوره تغییرات دایمی قیمت های نسبی به نفع سهام صنایع فعالتر در بورس نسبت به میانگین قیمت بازار اتفاق افتاده است.

ارزش جاری بازار سهام ، نسبت فعالیت بورس و نسبت سهام داد و ستد شده به کل سهام منتشر شده (۱)

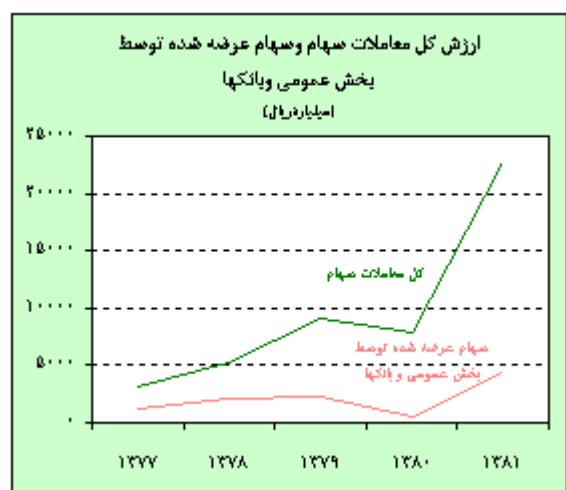
(میلیارد ریال)

سال	ارزش جاری بازار در پایان سال	ارزش معاملات	میانگین ارزش جاری بازار	نسبت فعالیت بورس (درصد)	نسبت تعداد سهام داد و ستد شده به کل سهام منتشر شده
۱۳۷۷	۲۶۵۸۴/۶	۳۱۱۶/۷	۲۶۰۰۰/۸	۱۲/۰	۱۳/۷
	(-۲/۰)	(۵۴/۵)	(-۷/۰)		
۱۳۷۸	۴۳۷۴۳/۵	۵۲۴۳/۶	۳۴۷۱۵/۸	۱۵/۱	۹/۶
	(۶۴/۵)	(۶۸/۲)	(۳۳/۵)		
۱۳۷۹	۶۲۴۸۶/۶	۹۱۷۶/۷	۵۳۷۶۹/۲	۱۷/۱	۱۰/۷
	(۴۲/۸)	(۷۵/۰)	(۵۴/۹)		
۱۳۸۰	۸۱۶۸۱/۸	۷۸۳۰/۹	۷۴۱۲۷/۳	۱۰/۶	۹/۱
	(۳۰/۷)	(-۱۴/۷)	(۳۷/۹)		
۱۳۸۱	۱۱۷۷۷۲/۹	۲۲۷۷۶/۱	۱۰۵۳۸۲/۷	۲۱/۶	۱۷/۱
	(۴۴/۲)	(۱۹۰/۸)	(۴۲/۲)		

ماخذ: سازمان بورس اوراق بهادار تهران، گزارش آماری ماهانه سالهای مختلف
 ۱- ارقام داخل پرانتز درصد تغییرات هر سال نسبت به سال قبل است.

۲- شاخص های قیمت و بازدهی در بازار سهام

بررسی شاخص های قیمت در بورس اوراق بهادار تهران نشان می دهد که شاخص قیمت و بازده نقدی با ۵۱/۲ درصد افزایش نسبت به پایان سال قبل به ۱۱۳۴۵/۹۳ واحد در پایان سال ۱۳۸۱ رسید. بخش عمده ای از این افزایش، ناشی از رشد شاخص قیمت سهام بود. در پایان این سال شاخص های "بازده نقدی" و "قیمت" به عنوان اجزای تشکیل دهنده شاخص "قیمت و بازده نقدی"، به ترتیب با ۱۲/۳ و ۳۴/۷ درصد رشد نسبت به سال قبل به ۳۷۰۴/۶۵ و ۵۰۶۲/۷۶ واحد افزایش یافتند. رشد شاخص های اخیر الذکر در سال قبل به ترتیب ۱۳/۸ و ۲۶/۲ درصد بود.

شاخص‌های قیمت و بازده نقدی سهام

درصد تغییر	پایان سال					
	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۵۱/۲	۴۳/۷	۱۱۳۴۵/۹۳	۷۵۰۱/۹۹	۵۲۲۱/۳۵	۳۲۶۶/۲۷	شاخص قیمت و بازده نقدی
۱۲/۳	۱۳/۸	۳۷۰۴/۶۵	۳۲۹۹/۳۲	۲۸۹۸/۰۹	۲۴۴۷/۳۹	شاخص بازده نقدی
۳۴/۷	۲۶/۲	۵۰۶۲/۷۶	۳۷۵۸/۷۷	۲۹۷۸/۲۹	۲۲۰۶/۱۹	شاخص قیمت
۵/۷	۳۳/۹	۸۹۸۵/۹۶	۸۴۹۷/۸۷	۶۳۴۷/۲۹	۴۶۸۳/۵۷	شاخص قیمت مالی
۴۲/۶	۲۴/۱	۴۶۴۲/۹۴	۳۲۵۴/۸۴	۲۶۲۱/۸۰	۱۹۴۵/۸۹	شاخص قیمت صنعت

ماخذ: سازمان بورس اوراق بهادار تهران، گزارش آماری ماهانه، سالهای مختلف

در بین شاخص‌های مرتبط با شاخص کل قیمت سهام، شاخص قیمت صنعت طی سال ۱۳۸۱ از رشد قابل ملاحظه‌ای به میزان ۴۲/۶ درصد برخوردار بود، که در مقایسه با رشد ۲۴/۱ درصدی آن در سال قبل بیانگر روند فزاینده رشد شاخص مذکور می باشد. رونق نسبی تولید در بخشهای صنعت و معدن و ساختمان در سال ۱۳۸۱، تاثیر چشمگیری در تقویت مالی شرکت‌های تولیدی، افزایش سود و افزایش قیمت سهام آنها در سال مذکور داشت. شاخص قیمت مالی نیز در سال مذکور به میزان ۵/۷ درصد افزایش نشان داد. اما این رشد به مراتب کمتر از رشد ۳۳/۹ درصدی آن در سال قبل می باشد.

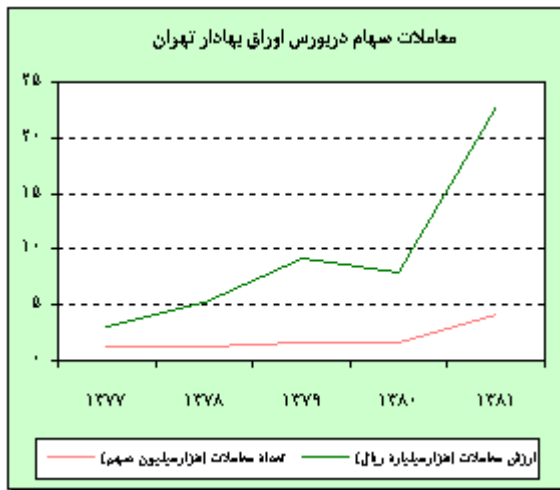
بررسی شاخص قیمت سهام به تفکیک صنایع ۲۴ گانه در سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که در این سال شاخص قیمت سهام ۱۰ رشته مختلف صنعتی نسبت به سال قبل با کاهش و شاخص قیمت ۱۴ رشته از صنایع با افزایش همراه بود. در سال مورد بررسی، شاخص قیمت "ساختمان" با ۶۵۴/۵ درصد رشد از بیشترین افزایش و شاخص قیمت "کاغذ و محصولات کاغذی" با ۴۵/۳ درصد تنزل، بیشترین کاهش را نسبت به سال قبل داشتند. در سال ۱۳۸۰ بیشترین افزایش و کاهش شاخص قیمت به ترتیب متعلق به صنعت "انتشار و چاپ و تکثیر" و "رادیو و تلویزیون" بود.

۳- تالار فرعی بورس

در سال ۱۳۸۱، در راستای رونق معاملات در بورس و فراهم ساختن مشارکت هر چه بیشتر مردم در بازار سرمایه کشور، تالار فرعی بورس اوراق بهادار تهران در تاریخ چهارم شهریور ماه سال مذکور آغاز به کار کرد. شاخص قیمت سهام در اولین روز فعالیت تالار فرعی برابر با ۴۷۵۶/۱۸ واحد و برابر با عدد شاخص کل قیمت در تالار اصلی در پایان روز قبل بود. در پایان شهریور ماه ۱۳۸۱ تعداد شرکتهای ثبت شده در تابلوی تالار فرعی ۱۷۱ شرکت، با سرمایه ۴۳۱۲ میلیارد ریال و ۴۳۱۲۰۰۰ میلیون سهم بود. از زمان آغاز به کار تالار فرعی تا پایان شهریور ماه تعداد ۹۹۰۴۸/۱ میلیون سهم به ارزش ۴۴۳ میلیارد ریال در تالار فرعی مورد معامله قرار گرفت و عدد شاخص کل قیمت به ۴۷۷۰/۱۶ واحد رسید. شاخص کل قیمت در تالار اصلی نیز در پایان شهریور ماه معادل ۴۷۷۵/۵۴ واحد بود. با پذیرش ۳ شرکت جدید در تالار فرعی تا پایان اسفند ماه ۱۳۸۱، تعداد شرکتهای ثبت شده در تابلوی این تالار به ۱۷۴ شرکت با سرمایه ۵۳۲۱ میلیارد ریال و ۵۳۲۰۷۱۳ میلیون سهم رسید. در مجموع، از زمان گشایش تالار فرعی تا پایان سال ۱۳۸۱ تعداد ۶۱۳۰۰۸/۴ میلیون سهم به ارزش ۱۴۶۵/۱ میلیارد ریال در تالار فرعی مورد معامله قرار گرفت و شاخص قیمت سهام نیز به ۶۰۸۶/۷ واحد در پایان سال مورد بررسی بالغ گردید. نرخ رشد شاخص قیمت در تالار فرعی از تاریخ گشایش تا پایان اسفند ماه ۱۳۸۱ معادل ۲۸/۰ درصد بود. افزایش عرضه سهام و افزایش حجم معاملات آن از جمله آثار راه اندازی تالار فرعی در این سال بود.

۴- عرضه سهام توسط بخش عمومی و بانکها

در سال ۱۳۸۱ مجموع سهام عرضه شده توسط سازمانها و شرکتهای دولتی، بنیادها و سیستم بانکی از نظر تعداد و ارزش با افزایش قابل توجهی مواجه گردید. تعداد و ارزش سهام عرضه شده توسط بخش عمومی و بانکها در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال قبل به

ترتیب به میزان ۶۰۷/۹ درصد و ۸۴۳ درصد رشد داشت. ارقام مشابه در سال ۱۳۸۰ به ترتیب معادل ۵۸/۲- و ۷۹/۲- درصد بود. بیشترین افزایش تعداد و ارزش سهام عرضه شده مربوط به سازمانها و شرکتهای دولتی (سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران) بود. در سال مورد بررسی، سهم "سازمانها و شرکتهای دولتی" و "بانکهای دولتی" از کل ارزش سهام عرضه شده در بورس به ترتیب ۷۵/۸ و ۲۳/۰ درصد بود.

براساس مواد فصول دوم و سوم قانون برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹) دولت موظف شد شرکتهایی را که ادامه فعالیت آنها در بخش دولتی غیر ضروری است واگذار نماید.

در این راستا در قانون بودجه سال ۱۳۸۱ مبلغ ۶۰۰۰ میلیارد ریال به عنوان تامین مالی از طریق واگذاری شرکتهای دولتی پیشبینی گردید. براساس گزارش سازمان خصوصی سازی در سال ۱۳۸۱ در مجموع مبلغ ۳۱۳۱/۱ میلیارد ریال سهام شرکتهای دولتی توسط این سازمان واگذار گردید که حاکی از عملکردی به میزان ۵۲/۲ نسبت به رقم مصوب بودجه بود. از مجموع مبلغ یادشده، ۱۸۹۳/۲ میلیارد ریال از طریق بورس و مابقی از طریق مزایده و مذاکره واگذار گردید. طبق گزارش سازمان بورس اوراق بهادار رقم واگذاری سهام شرکتهای دولتی در سال ۱۳۸۱ مبلغ ۱۳۰۷/۵ میلیارد ریال بود که دلیل اختلاف آن با رقم مربوطه در گزارش سازمان خصوصی سازی می تواند ناشی از فاصله زمانی گزارش دهی دو سازمان مذکور باشد.

براساس ترتیبات مقرر در ماده ۱۹ قانون برنامه سوم، وجوه حاصل از فروش سهام دولت پس از واریز به خزانه، به نسبت ۵۰ درصد جهت تقویت خزانه و مابقی با اولویت پرداخت بدهی شرکتهای قابل فروش، اصلاح ساختار شرکتهای در حال فروش، بهسازی و آماده سازی شرکتها برای فروش و توسعه صنعتی به شرکتهای مادر تخصصی ذیربط تخصیص می یابد.

عرضه سهام توسط بخش عمومی و بانکها

دستگاه عرضه کننده	تعداد (میلیون سهم)		ارزش (میلیارد ریال)		درصد تغییر		سهم (درصد)	
	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	تعداد	ارزش	تعداد	ارزش
سازمانها و شرکتهای دولتی	۷۵/۲	۵۸۶/۵	۳۱۵/۱	۳۳۵۰/۹	⊖	⊖	۶۰/۷	۷۵/۸
بنیادها	▲۹/۳	۱۰/۷	۱۱/۳	۴۹/۷	⊖	⊖	۱/۱	۱/۱
سیستم بانکی	۵۲/۱	۳۶۹/۸	۱۴۲/۱	۱۰۱۷/۵	⊖	⊖	۳۸/۲	۲۳/۰
بانک مرکزی	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	⊖	⊖	۰/۰	۰/۰
بانک های تجاری	۱۴/۳	۲۳۷/۵	۳۰/۳	۳۹۵	⊖	⊖	۲۴/۶	۸/۹
بانک های تخصصی	۳۷/۸	۱۳۲/۳	۱۱۱/۸	۶۲۲/۵	⊖	⊖	۱۳/۷	۱۴/۱
جمع	▲۱۳۶/۶	۹۶۷/۰	۴۶۸/۵	۴۴۱۸/۱	⊖	⊖	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

ماخذ: سازمان بورس اوراق بهادار تهران، گزارش آماری ماهانه، سالهای ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱

۵- پذیرش شرکت های جدید در بورس

در سال ۱۳۸۱ با پذیرش ۱۶ شرکت جدید، تعداد شرکتهای پذیرفته شده مندرج در تابلوی بورس اوراق بهادار تهران به ۳۳۴ شرکت افزایش یافت. همچنین در این سال ۳ شرکت به صورت معلق و ۲۸ شرکت نیز به صورت مشروط در بورس پذیرفته شدند. بدین ترتیب با احتساب شرکتهای معلق و پذیرفته شده مشروط، تعداد شرکتهای پذیرفته شده در بورس به ۳۶۵ شرکت رسید.

تعداد شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

تغییرات در سال ۱۳۸۱	پایان سال			
	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۱۶	(۱)۳۳۴	۳۱۸	۳۰۷	شرکتهای درج شده در تابلوی بورس
۱	۲۰	۱۹	۱۹	شرکتهای سرمایه گذاری
۱۵	۳۱۴	۲۹۹	۲۸۸	سایر شرکتهای
۰	۳	۳	۳	شرکتهای معلق شده
۶	۲۸	۲۲	۸	شرکتهای پذیرفته شده مشروط
۲۲	۳۶۵	۳۴۳	۳۱۸	کل

ماخذ: سازمان بورس اوراق بهادار تهران، گزارش آماری ماهانه، سالهای مختلف

۱- از مجموع ۳۳۴ شرکت درج شده در تابلوی بورس در پایان سال ۱۳۸۱، تعداد ۱۵۹ شرکت در تابلوی اصلی و بقیه در تابلوی فرعی بودند.

۶- منابع افزایش سرمایه شرکتهای پذیرفته شده در بورس

در سال ۱۳۸۱ شرکتهای پذیرفته شده در بورس در مجموع به میزان ۶۰۶۶/۴ میلیارد ریال به سرمایه خود افزودند. از این رقم، ۲۳/۸ درصد از محل اندوخته ها و سود انباشته، ۶۱/۵ درصد از محل مطالبات و آورده نقدی و ۱۴/۷ درصد مابقی به صورت ترکیبی از روشهای فوق تامین مالی شد. در سال مورد بررسی افزایش سرمایه شرکتهای عضو بورس نسبت به سال قبل از افزایش قابل ملاحظه ای به میزان ۱۰۳/۷ درصد برخوردار بود. در بین منابع مختلف تامین مالی افزایش سرمایه شرکتهای عضو بورس، تامین مالی از محل مطالبات و آورده نقدی از بالاترین رشد نسبت به سال قبل به میزان ۲۱۳/۷ درصد برخوردار گردید.

منابع تامین مالی افزایش سرمایه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

(میلیارد ریال)

سال	فقط از محل اندوخته ها و سود انباشته	فقط از محل مطالبات و آورده نقدی	از محل اندوخته ها، سود انباشته و مطالبات و آورده نقدی	جمع کل افزایش سرمایه	درصد تغییر
۱۳۷۷	۱۱۱/۴	۹۴۴/۲	۱۸/۷	۱۰۵۴/۳	۴۹/۱
۱۳۷۸	۷۸۴/۱	۱۴۶۳/۰	۱۵/۵	۲۲۶۲/۶	۱۱۴/۶
۱۳۷۹	۱۲۱۶/۹	۱۶۵۸/۱	۵۱۴/۸	۳۳۸۹/۸	۴۹/۸
۱۳۸۰	۱۱۹۹/۶	۱۱۸۹/۸	۵۸۹/۱	۲۹۷۸/۵	-۱۲/۱
۱۳۸۱	۱۴۴۵/۷	۳۷۳۱/۹	۸۸۸/۸	۶۰۶۶/۴	۱۰۳/۷

ماخذ: سازمان بورس اوراق بهادار تهران

۷- بورس منطقه ای

بورس منطقه ای خراسان در راستای حصول به یکی از اهداف برنامه سوم توسعه و به عنوان اولین تجربه در گسترش پوشش جغرافیایی بازار دست دوم اوراق بهادار، در بیست و یکم خرداد ماه سال ۱۳۸۱ رسماً افتتاح گردید. طی ۱۹۴ روز کاری در سال ۱۳۸۱ معادل ۱۲۴ میلیون سهم به ارزش ۸۹۴ میلیارد ریال در بورس منطقه ای خراسان مورد مبادله قرار گرفت

که به ترتیب ۲/۴ درصد و ۳/۰ درصد تعداد و ارزش معاملات انجام شده در بورس اوراق بهادار تهران (۵۲۲۲/۷ میلیون سهم به ارزش ۲۹۸۰۹/۱ میلیارد ریال) می باشد.

اوراق مشارکت

در سال مورد بررسی در مجموع ۲۷۳۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت توسط دولت، بانک مرکزی^(۱) و شرکتهای منتشر شد که از این میزان مبلغ ۲۵۶۳۱ میلیارد ریال، معادل ۹۳/۹ درصد اوراق انتشار یافته، به فروش رسید. فروش اوراق مشارکت در این سال ۶۴/۹ درصد بیش از رقم مشابه در سال قبل بود. نرخ سود علی الحساب اوراق مشارکت دولتی - بودجه ای ۱۵ درصد و نرخ سود علی الحساب اوراق مشارکت بانک مرکزی و سایر اوراق غیر بودجه ای همانند سال گذشته به میزان ۱۷ درصد در سال بود. کلیه اوراق مشارکت مذکور دارای سود روز شمار بوده و در هر زمان قابلیت بازخرید آنها در شعب بانک عامل وجود دارد.

براساس بند (ن) تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ دولت اجازه یافت تا در راستای تسریع اجرای عملیات طرحهای تملک داراییهای سرمایه ای تا مبلغ ۲۴۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت منتشر نماید. همچنین به موجب اجزای (۲) و (۴) بند (س) تبصره مذکور، به وزارت راه و ترابری و وزارت نیرو اجازه داده شد در مجموع به مبلغ ۳۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت با ضوابط اوراق مشارکت دولتی - بودجه ای منتشر نمایند. به این ترتیب در سال مورد بررسی، مجموع اوراق مشارکت دولتی - بودجه ای مبلغ ۵۴۰۰ میلیارد ریال بود. در این تبصره به وزارت جهاد کشاورزی و وزارت نیرو نیز اجازه داده شد در مجموع تا مبلغ ۲۶۰۰ میلیارد ریال جهت تکمیل و اجرای طرحهای عمرانی در بخش برق، کارگاههای تکثیر و پرورش ماهی و میگو، بنادر صیادی و نیشکر اوراق مشارکت منتشر و به فروش رسانند.

وضعیت اوراق مشارکت منتشر شده از ابتدا تا پایان سال ۱۳۸۱

(میلیارد ریال)

سال	تعداد طرحهای اوراق مشارکت منتشر شده ▲	تعداد دفعات انتشار ▲	کل مبلغ مصوب ▲	مبلغ منتشر شده ▲	مبلغ فروش رفته ▲	نرخ سود علی الحساب (درصد در سال)	وضعیت اوراق مشارکت در پایان سال ۱۳۸۱
							اوراق مشارکت سررسید نشده
۱۳۷۳	۱	۱	۷۵	۷۵	۷۵	۲۰	۷۵
۱۳۷۴	۳	۴	۲۲۵	۲۲۵	۲۲۵	۲۰	۲۲۵
۱۳۷۵	۳	۳	۴۰۰/۶	۴۰۰/۶	۴۰۰/۶	(۱)۲۰	۴۰۰/۶
۱۳۷۶	۵	۵	۲۵۴۷/۵	۲۵۴۷/۵	۲۴۷۱/۵	۲۰	۲۴۷۱/۵
۱۳۷۷	۶	۶	۳۱۳۰	۳۱۳۰	۳۱۳۰	۲۰	۳۱۰۰
۱۳۷۸	۵	۷	۲۴۵۰	۲۴۵۰	۲۳۷۷	(۲)۱۹	۲۵۰
۱۳۷۹	۴	۶	۱۰۳۸۰	۱۰۳۸۰	۵۲۹۶	۱۹	۲۹۱۶
۱۳۸۰	۹	۱۲	۱۶۱۰۰	۱۶۱۰۰	۱۵۵۴۳/۳	۱۷	۹۴۴۳/۶
۱۳۸۱	۸	۱۲	۲۷۵۰۰	۲۷۳۰۰	۲۵۶۳۱	(۳)۱۷	۰
کل	۴۴	۵۶	۶۲۶۰۸/۱	۶۲۶۰۸/۱	۵۵۱۴۹/۴		۱۸۸۸۱/۷

۱- به استثنای مرحله اول اوراق مشارکت ایران خورو که نرخ سود علی الحساب آن ۲۴ درصد بود.

۲- به استثنای اوراق مشارکت تولید اکریلیک که نرخ سود علی الحساب آن ۲۰ درصد بود.

۳- به استثنای اوراق مشارکت دولتی - بودجه ای که نرخ سود علی الحساب آن ۱۵ درصد بود.

۱- طبق ماده ۹۱ قانون برنامه سوم توسعه و در راستای اجرای سیاستهای پولی، بانک مرکزی طی سال ۱۳۸۱ اقدام به انتشار ۱۸۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت ۱ ساله طی ۴ مرحله با نرخ سود علی الحساب ۱۷ درصد نمود که از اوراق مذکور ۱۷۰۵۲ میلیارد ریال به فروش رسید. اوراق مشارکت بانک مرکزی ابزار سیاست پولی بوده و به منظور کنترل حجم نقدینگی منتشر می شود.

براین اساس دولت در اواخر آذر ماه اقدام به انتشار ۲۴۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت ۵ ساله با نرخ سود علی‌الحساب ۱۵ درصد نمود که تمامی آن به فروش رسید. همچنین وزارت نیرو در تیرماه این سال به میزان ۱۶۰۰ میلیارد ریال جهت تکمیل طرحهای بخش برق و در اواخر آبان ماه جهت طرحهای آبرسانی ۱۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت منتشر و به طور کامل به فروش رساند. در سال مورد بررسی وزارتخانه های جهاد کشاورزی و راه و ترابری نیز در راستای مفاد تبصره ۲۱ قانون بودجه در مجموع به میزان ۲۸۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت منتشر کردند که کل آن به فروش رسید. ضمناً خاطر نشان می سازد که اوراق مشارکت وزارت جهاد کشاورزی بابت طرح توسعه شیلات به میزان ۲۰۰ میلیارد ریال عرضه نگردید.

همچنین در سال ۱۳۸۱ "ایران خودرو" به میزان ۱۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت ۴ ساله منتشر کرد که به طور کامل به فروش رفت. "شرکت ملی صنایع پتروشیمی" نیز در این سال اقدام به انتشار ۵۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت نمود که تمامی آن به فروش رسید. نرخ سود علی‌الحساب اوراق مشارکت منتشر شده توسط "ایران خودرو" و "شرکت ملی صنایع پتروشیمی" معادل ۱۷ درصد بود.

در سال ۱۳۸۱ تعداد اوراق مشارکت داد و ستد شده در بورس اوراق بهادار به ۳۵۱۲ ورقه به ارزش ۱/۸ میلیارد ریال رسید. در سال ۱۳۸۰ در بورس اوراق بهادار تهران اوراق مشارکت معامله نگردید. از مجموع اوراق مشارکت معامله شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۸۱ معادل ۱/۱ میلیارد ریال آن به وزارت نیرو و مابقی آن به میزان ۰/۷ میلیارد ریال به دولت اختصاص داشت. این اوراق به اوراق مشارکت منتشر شده در سالهای قبل تعلق داشت و نرخ سود علی‌الحساب آنها ۱۹/۰ درصد بود.